

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА НАУКОВА УСТАНОВА “ІНСТИТУТ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ОСВІТИ”
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПСИХОЛОГІЇ ІМЕНІ Г. С. КОСТЮКА НАПН УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР
ПРАКТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ І СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ НАПН УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ “УКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ ПЕДАГОГІВ
І ПСИХОЛОГІВ ПОЧАТКОВОЇ, ДОШКІЛЬНОЇ І ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ”

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЇ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

ACTUAL PROBLEMS OF THE PSYCHOLOGY OF PERSONALITY DEVELOPMENT

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

12–15 травня 2023 року

Київ
Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова
2023

УДК 159.923:005.745
А 43

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
(протокол № 7 від 31.05.2023 р.)*

За загальною редакцією професора Тараса ОЛЕФІРЕНКА

Редакційна колегія:

- С. Д. Максименко* – академік НАПН України, доктор психологічних наук, професор;
Т. С. Яценко – академік НАПН України, доктор психологічних наук, професор;
Н. В. Дем'яненко – доктор педагогічних наук, професор;
Р. А. Калениченко – кандидат психологічних наук, доцент;
Л. Л. Макаренко – доктор педагогічних наук, професор;
О. В. Матвієнко – доктор педагогічних наук, професор;
О. Я. Митник – доктор педагогічних наук, професор;
Т. О. Олефіренко – кандидат педагогічних наук, професор;
Л. В. Савенкова – кандидат педагогічних наук, доцент;
О. Д. Сафін – доктор психологічних наук, професор;
Г. В. Семеренко – кандидат філологічних наук, професор;
Г. Г. Цветкова – доктор педагогічних наук, професор.

А 43 **Актуальні проблеми психології розвитку особистості :**
матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (12-15 травня
2023 року). – Київ : Український державний університет імені
Михайла Драгоманова, 2023. – 133 с. [Електронне видання]

ISBN 978-966-931-282-2

У матеріалах Міжнародної науково-практичної конференції “Актуальні проблеми психології розвитку особистості” презентовано: вітчизняний і зарубіжний досвід розвитку особистості в онтогенезі, зокрема, забезпечення її успіху у соціумі, в контексті європейського вибору України; психолого-педагогічні та методичні проблеми забезпечення психічного здоров'я дитини у закладах освіти в умовах війни; психолого-педагогічне забезпечення професійної підготовки вчителя та психолога в умовах дистанційної освіти; психологічні засоби надання допомоги особистості, яка зазнала психічних розладів у наслідок травматичних подій.

Матеріали збірника можуть бути використані науковцями, практиками, здобувачами вищої освіти в галузі психології, педагогіки та дотичних до них наук.

УДК 159.923:005.745
<https://doi.org/10.31392/UDU-MKPF-p2023>

ISBN 978-966-931-282-2

© Автори матеріалів, 2023
© Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023

*Матвієнко О. В.,
доктор педагогічних наук, професор,
заступник декана з наукової роботи та міжнародних зв'язків,
завідувачка кафедри початкової освіти
Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова*

ЕМОЦІЙНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ ДІТЕЙ ТА ПЕДАГОГІВ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

Основні аспекти реформування національної системи вищої педагогічної освіти зумовлені реалізацією керівних засад Концепції нової української школи, одним із напрямів якої є оновлення змісту, форм, методів, ресурсів та засобів навчально-виховної та комунікативні стратегії.

Особливого значення набуває підготовка особистості в сучасний період глобалізації суспільних процесів, що супроводжується розширенням середовища спілкування, зближенням націй, держав, інтеграцією України до європейського та світового освітнього простору.

Але є досі залишається невирішеною проблема підготовки майбутніх вчителів до створення емоційно безпечного освітнього середовища для дітей молодшого шкільного віку.

Дослідники з Університету Ла Троба щомісячно проводили опитування в соціальних мережах серед 560 викладачів по всій Австралії в 2018-2019 роках. Пауліна Біллетт, вчитель соціології, Едгар Бернс, старший викладач соціології, і Рошель Фогельгарн, викладач педагогічної освіти, виявили, що більше 70% учасників зазнали знущань або переслідувань з боку своїх учнів протягом останніх 12 місяців. Найпоширенішою формою булінгу була вербальна агресія (30%), за нею йшли фізичне насильство (10%) та пошкодження особистого майна (12,5%), а також студенти, які порушували недоторканність приватного життя вчителів (16,6%). Майже 60% вчителів повідомили про хоча б один випадок насильства з боку батьків за останні 12 місяців. Найпоширенішою формою батьківського домагання було словесне знущання вчителя.

Отже, на сучасному етапі розвитку освіти надзвичайно гостро постає проблема агресивних проявів у міжособистісних стосунках між суб'єктами освітнього середовища на усіх рівнях, не лише на учнівському. Коли йдеться про булінг в освітньому середовищі, передусім на думку спадає цькування дітей однолітками. Проте жертвами булінгу нерідко стають і вчителі – вони потерпають не лише через психологічне, а й через фізичне насилля з боку учнів та їхніх батьків. Особливого розповсюдження набувають прояви систематичної, довготривалої агресії учнів та їх батьків по відношенню до учителя, коли в ситуацію прояву агресії поступово “включається” ще й адміністрація школи, яка стає на сторону батьків, адже боїться “критики” у засобах масової інформації. Зазвичай в конфліктних ситуаціях навіть не розглядають усі сторони, а одразу знаходять винних в особі вчителя та надають вирішення проблеми: “учень правий, а вчитель повинен вибачитись” та вислухати ряд необґрунтованої критики, а деколи навіть образливі слова від батьків та дітей. Особливо агресивно реагують батьки, які знають усі права їх дитини, які прочитали лише декілька сторінок Концепції НУШ та статті, написані МОН щодо того: на що учні мають право, але, на жаль, вони не орієнтуються в правах учителя.

Відповідно до положень Конституції України, Закону України “Про освіту” (2019 р.), Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)”, Листу МОН України 29.01.2019 № 1/11-881 “Рекомендації для закладів освіти, педагогічних працівників щодо застосування норм Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)” кожен учасник освітнього середовища має право на захист своєї гідності та честі, має право на захист та відшкодування щодо морального та фізичного насилля.

Для того, щоб унеможливити насильство та створити безпечне освітнє середовище, кожен учасник навчально-виховного процесу повинен мати уявлення не тільки про те, що вважається насильством, але й про те, як мінімізувати ризики та небезпеки, і в результаті, створити умови для внутрішньої безпеки та безпеки референтного довкілля.

Метою нашого дослідження є теоретичне обґрунтування значимості емоційного благополуччя для повноцінного особистісного розвитку дітей. Виклики пов’язані з широкомасштабною війною, розв’язаною Російською Федерацією проти України, спричинили суттєві зміни у напрямках, формах і методах професійної діяльності педагогів, змісті професійної підготовки. Емоційне благополуччя – одна з базових якостей життя людини, важлива умова збереження фізичного та психічного здоров’я. Його фундамент закладається в дитячому віці та є необхідною умовою розвитку дитини. У нашому дослідженні розглянуто основні виклики які стоять перед системою освіти в умовах воєнного стану як-то: створення безпечного освітнього середовища для всіх учасників освітнього процесу; необхідність відновлення та ефективної організації освітнього процесу в закладах освіти в умовах воєнного стану та у повоєнний час; вирішення питання психолого-методичного та інформаційного забезпечення всіх учасників освітнього процесу системи освіти; проблема налагодження ефективної комунікації між учасниками освітнього процесу та запропоновано шляхи їх вирішення. Проведений аналіз наукової літератури, дозволив зробити висновок, що інформаційне поле, яким оточена дитина, пронизано різними почуттями та емоціями. Емоції дають можливість отримувати той, важливий інформаційний матеріал, без якого немислиме людське спілкування. Картина світу дитини, формується завдяки саме почуттям та емоціям, які вона переживає під час спілкування та спостережень. Емоції відіграють значну роль у становленні особистісного розвитку та забезпеченні психічного благополуччя підростаючого покоління. Поряд з вивченням змісту емоційного розвитку в дитячому віці дослідники особливу увагу приділяють вивченню умов, які сприяють або перешкоджають повноцінному становленню емоційної сфери дитини. В роботах авторів показано, що цей процес не є стихійним, він відбувається в результаті цілеспрямованого виховання, що спирається на механізми онтогенезу. У зв’язку з цим стає очевидним роль дорослого в емоційному розвитку дитини. Узагальнюючи теоретичні результати дослідження можемо стверджувати що, емоційне благополуччя – базове відчуття емоційного комфорту, що забезпечує довіру й активне ставлення до світу. Забезпечується емоційне благополуччя проявом турботи дорослого й демонстрацією дитині свого позитивно-емоційного ставлення до неї.

На нашу думку, дуже ефективним у процесі підготовки майбутніх вчителів до організації безпечного середовища є навчальний курс “Благополуччя дітей та вчителів: ефективні інструменти та практики підтримки”. Цей курс психосоціальної підтримки для вчителів закладів дошкільної та загальної середньої освіти був розроблений дослідницьким партнером LEGO Foundation MHPSS Collaborative, який є глобальним центром досліджень, інновацій, навчальних програм та комунікаційних кампаній для підтримки психічного здоров’я дітей та дорослих. Курс є складовою цілісної екосистемної підготовки українських педагогів закладів дошкільної та загальної середньої освіти.

Отже, важливим завданнями для вчителів щодо запобігання та протидії булінгу в навчальному закладі є: створення в навчальному закладі безпечного освітнього середовища, що включає психологічну та фізичну безпеку учасників навчально-виховного процесу; визначення стану, причин та передумов поширення булінгу (домагань) у навчальному закладі; підвищення рівня обізнаності учасників навчально-виховного процесу про булінг (домагання); формування в учасників навчально-виховного процесу нетерпимості до насильницьких моделей поведінки, усвідомлення булінгу (домагань) як порушення прав людини; заохочення всіх учасників навчально-виховного процесу до активної пропаганди запобігання булінгу.

Список використаних джерел:

1. Боковець О. І., Емоційний інтелект як ресурс психічного здоров'я. *Психологія особистості*. Випуск 37. 2022. С. 68-75.
2. Дерев'янка С. П. Актуалізація емоційного інтелекту в емоціогенних умовах. *Соціальна психологія*. 2008. № 1. 96–104 с.
3. Максьом К. В. Емоційний інтелект: основні концептуальні підходи та структурна модель соціально-психологічного феномену. *Актуальні проблеми психології. Психологія обдарованості*. С. 348-355.
4. Моргун В. Р. Емоційний інтелект у багатовимірній структурі особистості. *Постметодика*. 2010. № 6 (97). 2–14 с.
5. Фролова Г. С. Наукові підходи до визначення феномену “емоційний інтелект”. *Теорія і практика сучасної психології*. Вип. № 1. 2018. С. 107-111.
6. Mayer J. D., Salovey P., Caruso D. R. Models of Emotional Intelligence Sternberg R. *Handbook of Intelligence*. Cambridge, UK : Cambridge University Press, 2000. 396 – 420 P.

УДК 37.091.2:613/614]:159.923

Митник О. Я.,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри практичної психології
Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова

ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ЧИННИК СТАНОВЛЕННЯ УСПІШНОЇ ОСОБИСТОСТІ

У зв'язку з військовим нападом росії на Україну більшість громадян України перебуває у стані стресу, депресії. Особливо страждають діти, які відчують брак любові, захищеності з боку значущих дорослих: батьків, вчителів. Відбувається руйнація психічного здоров'я і, як наслідок, дитина не хоче спілкуватися з іншими, замикається в собі, стає соціально ізольованою або проявляє руйнівну агресію, поведінка стає асоціальною. Ми підтримуємо погляд О. Косаревої [1], яка наголошувала, що агресивна поведінка є наслідком певних умов соціального середовища і її можна упередити та взяти під контроль. Теоретичний аналіз наукових досліджень І. Беха, О. Кононко, Т. Поніманської дає підстави стверджувати, що тільки значущі дорослі (батьки і вчителі) грають вирішальну роль у профілактиці руйнівної сили агресивної поведінки і тільки узгодженість їхніх дій має бути підґрунтям у спрямуванні її у прогресивну площину, що